

S Á M I R Á Đ Đ I
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÅDET
СОЮЗ СААМОВ
SAAMI COUNCIL

DOAIBMAPLÁNA 2017

Mearriduvvon bargolávdegottis 07.01.17

1. ULBMILAT

“Mii sámit leat okta álbmot eaige riikaráját galgga hehttet min álbmoga oktavuoda”.

Sámiráđi váldoulbmilin lea gozihit sámiid ovdduid álbmogin, nannet sámiid oktiigullelašvuoda riikkarájaid rastá oktan álbmogin ja eamiálbmogin ja bargat, ahte sápmelaččat maiddái boahttevuodas dohkkehuvvojit oktan álbmogin ja eamiálbmogin, man kultuvrralaš, politihkalaš, ekonomalaš, siviila, sosiálalaš ja vuoiŋŋalaš vuoigatvuodát sihkkarastojit guđege riikka láhkaásahusain, guoskevaš riikkaid ja sámiid ovddasteaddji orgánaid gaskasaš soahpamušaiŋuin ja álbmotrievttálaš šiehtadusaiguin muđui. Sámiráđđi bargá maiddái riikkaidgaskasaččat sápmelaččaid ja eará eamiálbmogiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid ovddideami ja sihkkarastima várás.

Riikkaidgaskasaš bargu lea dehálaš oassin Sámiráđi doaimmas. Eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid bealušteapmi, ovttasbargu eará eamiálbmogiiguin ja árkálaš ja birasáššit leat guovddážiis. Dasa lassin Sámiráđis lea mihttomearrin aktiivvalaččat oasálastit servodatdigaštallamii Sámis. Sámiráđđi áigu nannet iežas NGO rolla, ja hástalit ja bidjat vuordámušaid sihke Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruota eiseválddiide, muhto maiddái Sámedikkiide.

2. OPPALAČČAT SÁMIRÁĐI BIRRA

Sámiráđđi lea Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruota sámi organisašuvnnaid eaktodáhtolaš ja iešráđálaš kulturpolitihkalaš ja politihkalaš ovttasbargosearvi. Sámiráđđi lea ii-ráđdehuslaš siviilaorganisašuvdna (non-governmental organization).

Sámiráđi bajimuš orgána lea sámekonferánssa mii lágiduvvo juohke njealját jagi. Jagis 2013 Murmánskkas dollon 20. Sámekonferánssa fáddán lei “Sápmi 2053 – sámi kultuvra ja industriija lassáneapmi”. Boahhte sámekonferánssa lágiduvvo Troanddimis guovvamánus 2017. Seammas galget leat stuorát 100 jagi ávvudoalut go leat vássán 100 jagi sápmelaččaid vuosttaš organiseremis. Sámiráđđi áigu bidjat olu návccaid konferánssa ja doaluid plánemii, čadaheapmái ja čuovvoleapmái.

Sámiráđis leat doaimmas golbma temáhtalaš ossodaga: Árkálaš – ja birasáššiid ossodat, olmmošvuoigatvuodaossodat ja kulturossodat. Stuorra oassi ráđi barggus doaimmahuvvo

ossodagaid bokte. Ossodatjodiheaddjit vástidit ossodagaid doaimmain. Čállingoddi dikšu hálldahuslaš koordinerema ja lea erenoamážit láktájuvvon oktii kulturossodagain. Kulturovdáneapmi lea hui dehelaš Sámiráđi doibmii ja buot mainna Sámiráđđi barga galgá leat vuodustuvvon kultuvrra perspektiivvas.

3. KULTUROSSODAT

“Sámiráđđi áigu ovddidit ollislaš sámi kulturpolitihka.”

3.1. Lill Tove Fredriksen, Nils Anders Inga, Sunna Nousuniemi, Larisa Avdejeva ja Niko Valkeapää leat välljejuvvon miellahttun kulturlávdegoddái áigodahkii 2017-2018. Lill Tove Fredriksen lea välljejuvvon jodiheaddjin. Kulturlávdegoddi lea Sámiráđi oktavuodaorgána sámi dáidda- ja kulturservviide nugo omd. duodjeorganisašuvnnaide, girjjálašvuodaorganisašuvnnaide, filbma- ja musihkkaservviide.

3.2. Kulturpolitihkalaš doibmii gullá sámiid servodateallima seailuheapmi, giktaleapmi ja ovddideapmi oppalaččat ja sierra kultuvrralaš doaimmat. Sámiráđđi galgá nannet árbevirolaš ja odđaaigásaš sámi kultuvrra.

3.3 Sámiráđđi juohká jahkásaččat ruhtadoarjagiid sámi kulturdoaimmaide. Lea kulturlávdegoddi mii hálddaša doarjjaortnega. Dása gullet doarjagat omd. čáppagirjjálašvuhtii, prošeaktadoarjagat, oahppomatke- ja bargostipeanddat. Sámiráđđi earenoamážit doarju prošeavttaid mat dihtomielalaččat barget olles Sámi perspektiivvas. Sámiráđis lea áigumuš buorebut olgomáilbmái čalmmustahttit kulturdoarjaga buriid bohtosiid.

3.4. Sámiráđđi áigu kulturdoarjaga lassin jagis 2017 juolludit 3 bargostipeandda mas lea 20 000 Euro árvu, nana kulturbargiide Sámis.

3.5. Sámiráđđi áigu juohkit Sámiráđi gudnebálkkašumi Sámekonferánssa oktavuodas. Gudnebálkkašupmi addo olbmui, organisašuvdnii, searváid dahje lágádussii, mii áhggirda sámi álbmoga buorrrin ja danin ánsásaš gudnebálkkašumi. Bargu sáhtá leat omd dakkár, mii: nanne sámi álbmoga oktiigullevašvuoda ja oktasašvuoda, veahkeha sámiid gáhttet árbevieruid, eallinvuogi, jurddašuvuogi, giela ja eará vuoiŋgalaš árbevieru dahje dakkár mii seailuha ja ovddida bajábeal namuhuvvon diliid maiddái odđaaigge servodagas. Sámiráđđi lea sámi servodagas jearran ja ožžon olu buriid evttohasaid 2017 gudnebálkkašupmái.

3.6. Sámiráđđi áigu iskat vejolašvuoda ásahtit rájakeahtes sámi kulturfoandda.

3.7. Sámiráđđi oamasta Sámi duodjemearkka, mii lea sámi duoji gálvomearka. Sámiráđđi lea čadahan proševtta man ulbmilin lea ođasmahttit mearkka hálddašeami ja iskat makkár vejolašvuodat leat juridihkalaččat suddjet duoji. Sámiráđđi áigu jagis 2017 iskat čuovvolit dán barggu joatkkaproševttain.

3.8. Sámiráđdis lea áigumuš bargat filbmaproševttain mii galgá čalmmostahttit gelbbolašvuoda Sámis buvttadit sámeielat jorgalusa stuora, máilmmidási animašuvdnafilmmaide.

3.9. Sámiráđđi áigu vuoruhit barggu turismma ektui Sámis.

4. OLMMOŠVUOIGATVUOĐAOSSODAT

“Sámiráđđi háliida nannet ja oažžut ipmárdusa riikkaidgaskaččat eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuođaide.”

4.1. Sámiráđđi háliida vuoruhit eamiálbmogiid máilmmikonferánssa (WCIP) loahppadokumeantta čadaheami, erenoamášit buoridit eamiálbmogiid oassálastinvejolašvuođaid ON:s (artihkkal 33). Sámiráđđi oassálastá aktiivvalaččat loahppadokumeantta čadahanšiehtadallamiidda.

4.2. Sámiráđđi váldá oasi aktiivvalaččat ON:a eamiálbmogiid vuoigatvuođaide guoski čoahkkimiidda, omd. Bissovaš Forumii, EMRIP:ii jna.

4.3. Sámiráđđi árvoštallá navccaidis mielde ovddidit juridihkalaš čadnon neavvuid mat dáhkidit eamiálbmogiid vuoigatvuođa iežas genehtalaš resurssaide, árbevirolaš máhtuide ja árbevirolaš kultuvrralaš doaimmaide. Navccaidis mielde Sámiráđđi háliida njunušrolla go leat šiehtadallamat dákkár neavvuid ektui, earenoamážit WIPO oktavuodas.

“Sámiráđđi háliida bargat nu ahte sámi vuoigatvuođat našunála, guovllu ja báikkálaš dásis čadahuvvojit”

4.4. Sámiráđđi háliida gozihit sámi vuoigatvuođaid, erenoamáš deaddu eatnan- ja luondduriggodatvuoigatvuođain, nu, ahte aktiivvalaččat buvttada báldalas mearreáigeraporttaid ON:a soahpamušaid gozihanorgánaide (treaty bodies) ja máilmmiviidosáš

olmmošvuoigatvuođaid goziheapmái (Universal Periodic Review, UPR) Suoma, Ruota, Norgga ja Ruošša mearreáigásaš raporttaid lassin. Bargu dahkko ovttasráđiid lahttoorganisašuvnnaiguin. Vejolašvuođaidis mielde Sámiráđđi goziha, ahte dát ON:a orgánat dutkkahit ja gažadit daid riikkaid, gos sápmelaččat ássat.

4.5. Sámiráđđi áigu joatkit veahkehit sámi báikkálaš servodagaid ja vuoigatvuođaoamasteddjiid sihkkarastit sámi vuoigatvuođaid ee. ahte veahkehit oažžut áššiid riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođa orgánaide. Dán várás Sámiráđđi lea ožžon ruhtadeami prošeaktii “Sámiid eana- ja luonddiriggodatvuoigatvuođaid ollašuttin” Norgga Sámedikkis. Prošeavtta doaibmabidjun lea ee. juridihkalaččat veahkehit sámi báikkálaš servošiid dahje vuoigatvuođaoamasteaddjiid vuostálastit fidnuid, mat áitet sin sámi árbevirolaš eanageavaheami.

4.6. Sámiráđđi áigu joatkit sámi nuoraid rekrutteret riikkaidgaskasaš bargguide ja fállat sidjiide skuvlejumi ja hárbjáneami e.e. olmmošvuoigatvuođabargguide.

4.7. Sámiráđđi áigu dárkilit gozihit sámekonvenšuvnna ráđđádallamiid. Áigumuš lea jagis 2017 fitnet dohkkehuvvot sámekonvenšuvnna man sisdoallu doallá unnimusat álbmotrievtti dási.

5. ÁRKTALAŠ- JA BIRASSODAT

“Dearvvaslaš ja buvttadeaddji ekovuogádagat, sihke nannámis ja čáziin, lea vuodđun sámi kultuvrii ja identitehtii.”

5.1. Sámiráđđi áigu oassálastit Árktalaš ráđi bargguide ja doaimmaide, bistevaš oasseváldin (Permanent Participant), sihke bargojoavkkuin ja Task Force:ain vai sámi perspektiivat ja beroštumit váldojit vuhtii;

- Oasálastit Árktalaš ráđi Ministtar, Senior Arctic Officials ja bargojoavkočoahkkimiidda.
- Lagaš ovttasbargguin Suoma eiseválddiiguin viggat buorimus lági mielde váikkuhit Suoma Árktalaš ráđi jodihangotti áigodagas, nu ahte sámi ja eamiálbmot áššit loktejuvvojit.

5.2. Sámiráđđi áigu hápmet sierra Sámi Árktalaš policy dokumeantta mii galgá čilget min vuoruhemiid surggiin nu go Árktalaš investeremat, dutkan, resurssahálddašeapmi ja čielggadit

vuoruhemiid Árkalaš ovttasbarggus nu go Árktalaš riikkaiguin, Árktalaš rádiin ja daid observatevrraiguin, ja eará ášahusaiguin mainna leat doaimmat árktalaš guovlluin. Dás galget leat mielde min višuvnnat ja strategálaš mihttomearit.

5.3. Sámirádis lea áigumuš hápmet pilota proševtta mii vástidivčče AMAP, UNFCCC ja Ruota Árktalaš politihkka.

5.4. Samiráddi áigu fágalaččat doarjut muhtun smávit báikkegottidási proševtta mii gokčá fáttáid nu go dálkkádatrievdadeami, árbediehtu ja luonduvulljivuoda.

5.5. Samiráddi áigu bargat dan ala ahte čatnat alcceseamet čehpiid sámiid servodagas geat sáhttet searvat iešguhtege čehppodagain bargojoavkočoahkkimiidda dahje čállosiid bokte.

5.6. Sámirádis lea áigumuš gaskkustit Árktalaš rádi raporttaid ja bargguid bohtosiid sámi servodahkii, ja maidái loktet beroštumi ja diđolašvuoda sámi servodagas Árktalaš rádi vuogádahkii.

5.7. Sámiráddi áigu bargat dan ala ahte Álgu foanda duohtandahkko.

“Sámi kulturvuodđu galgá sihkarastot ja nannejuvvot ceavzilis luondduresurssa hálddašeami bokte. Dasa vejolaš váikkuhusat, nugo nuoskkideapmi, dálkkádat rievdadeamit ja earáhuhtton luonddugeavaheapmi fertejit eastaduvvot.”

5.8. Sámiráddi áigu oassálastit ON:a Luonduvulljivuoda konvenšuvnna (CBD) bargui, erenoamáš das mii guoská artihkkala 8(j) árbedieđu, innovašuvnna ja geavahusa doaimmaide ja artihkkala 10(c) bargoplána árbevirolaš ceavzilis luonduvulljivuoda geavaheami čuovvuleapmái. Seammá guoská ON:a dálkkádatkonvenšuvndii (UNFCCC) ja ON:a ceavzilis ovdáneami mihtomeriid (SDG) hárrái;

- Oassálastit vejolaš Artihkkal 8(j) Bargojovakko čoahkkimii.
- Oassálastit UNFCCC eamiálbmotplatforbma doaimmaide, jos fitnet ruhtadeami.
- Ohcat oasálastima sámi čehpiid várás vejolaš CBD ja IPBES, SDG ja UNFCCC/IPCC áššedovdi čoahkkimiidda.
- Árvvoštallat CBD ja IPBES mearrádusaid implementerema sámiid servodagain Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša bealde Sámi.
- Árvvoštallat/gozihit Bargoplána 10(c) árbevirolaš ceavzilis luonduvulljivuoda geavaheami bargoplána doibmiibidjama sámi guovlluin.

5.9. Sámiráđđi áigu bargat dan ala ahte sihkkarastit ahte buoremus máhttu mii lea fidnemis, sihke árbediehtu ja dieda, geavahuvvo vuodđun máhttobuvttadeapmái sámi servodagas ja sámi servodaga birra.

6. EARÁ

6.1. Sámiráđđi áigu vuoruhit gelbbolašvuodahuksema sámi nuoraid gaskkas Sámiráđi bargosurggiid ektui.

6.2. Jagis 2017 lea 100 jagi áigi go sápmelaččat olles Sámis vuosttaš háve čoahtkanedje ja organiserejedje iežaset. Sámiráđđi áigu searvat 100 jagi ávvudeapmái, ja lágidity boahhte sámekonfereansa dan oktavuodas Troanddimis. Sámiráđđi ferte maid bidjat návccaid Sámekonferánsa mearrádusaid čuovvleapmái.

6.3. Sámiráđis lea áigumuš joatkit buori gulahallama ja ovttasbarggu Sámi Parlamentáralaš Ráđiin ja ovttaskas Sámedikkiiguin.

6.4. Sámiráđis lea áigumuš ásahit sámi ovddasteami Brusselis, nannen dihtii sámiid beroštumiid EU ektui. Ruhtaháhkan dan várás jotkojuvvo jagis 2017. Sámiráđđi áigu maid searvat EU:a Arctic Stakeholder Forum:ii, ja eará EU Árktalaš guovlluid guoskevaš proseassaide.

6.5. Dehálaš oassi Sámiráđi doaimmas lea ovttasbargu eará eamiálbmogiiguin. Ovttasbargu lea iešguđetge surggiin, ja dađis ilbmet odđa ovttasbargovejolašvuodat. Sámiráđis lea erenoamáš lagaš ovttasbargu servviiguin: Inuit Circumpolar Council (ICC), Russian Association of Indigenous Peoples of the North (RAIPON), Assembly of First Nations (Kanada), Organisation of Indigenous Peoples in Africa, AMAN (Indonesia), Cordeliera Peoples' Alliance (Filippinat), Asian Indigenous Peoples' Pact, Tebtebba Foundation (Filippinat) och FAIRA (Australia).

6.6. Sámiráđis lea áigumuš lágidity sámi jurddabeasi iešguđetge áigeguovdilis fáttáin.

6.7. Sámiráđđi áigu sirdit rehketdoalu norggabeallái, álkidandihtii ekonomijastivrema organisašuvnnas go maddái čállingoddi lea dál norggabealde.

6.8. Sámiráđđi áigu joatkit ovttasbarggu SANKS:ain nannendihtii dearvvašvuodaovttasbarggu riikkarájáid rastá Sámis ja eastadandihtii iešsoardima sámiid gaskkas.